

STWIERDZENIE MARTWICY WAPIENNEJ W GMINIE STOPNICA (WOJ. ŚWIĘTOKRZYSKIE)

Martwice wapienne to skały osadowe zbudowane z kalcytu (węglanu wapnia), który wytrąca się z roztworu zazwyczaj w środowisku wód płynących, np. przy źródłach i w korytach cieków. Przyczyną tego wytrącania jest głównie ulatnianie się z wody dwutlenku węgla (niezbędnego składnika wodnych roztworów zawierających węglany), powodowane przez ruch turbulencyjny wody, zmiany ciśnienia cząsteczkowego, zmiany temperatury lub procesy biochemiczne (związane z obecnością roślin lub szczątków roślinnych). Kalcyt, i rzadziej, inne minerały osadzają się na podłożu i przedmiotach znajdujących się w wodzie. Ze względu na czas powstawania martwic moż-

Opisane miejsce tworzenia się martwicy znajduje się w okolicach wsi Skrobaczów (gmina Stopnica), w korycie niewielkiego cieką Skrobaczówka, należącego do zlewni Czarnej Staszowskiej. W korycie Skrobaczówki martwica wapienna obrasta warstewkami o różnej grubości (do około 2 cm) zanurzone w wodzie oraz leżące na dnie przedmioty, takie jak gałęzie i korzenie drzew (Ryc. 1 i 2). Występowanie takich narośli obserwuje się na około 700 metrowym odcinku cieką poniżej wsi Skrobaczów (współrzędne skrajnych punktów odcinka: 50.462923°N; 20.918352°E – 50.464448°N; 20.926848°E). W tym miejscu rzeka jest mocno zacieniona i płynie natural-

30 mm

Ryc. 1. Fragment martwicy wydobytej z dna Skrobaczówki (Fot. M. Bonk).

na je podzielić na kopalne, których przykładem jest tzw. martwica karniowicka, powstała w permie oraz współczesne, których tworzenie się można obserwować np. przy źródle błogosławionego Wincentego Kadłubka w Karwowie koło Opatowa. W Polsce środkowej i północnej wystąpienia martwic są stosunkowo rzadkie. Niniejsza notatka jest wstępną informacją o jednym z takich stanowisk występowania współczesnej martwicy na terenie Niecki Nidziańskiej, w południowej części województwa świętokrzyskiego. Informacje o stanowisku nie były dotąd publikowane poza wzmianką internetową (Małe rzeki – blog przyrodniczy. Maciej Bonk 2015).

nym korytem (Ryc. 3). Poza wskazanym odcinkiem nie stwierdzono martwic podczas punktowych oględzin innych fragmentów cieką (na wysokości zabudowy Skrobaczowa i w miejscowości Prusy). Niemniej nie można wykluczyć punktowego występowania martwic na innych odcinkach Skrobaczówki.

Ze względu na rzadkość występowania martwic w tej części Polski oraz dydaktyczny charakter (możliwość obserwowania współcześnie rozwijających się „żywych” procesów geologicznych) opisane stanowisko powinno zostać objęte ochroną w postaci rezerwatu lub stanowiska dokumentacyjnego.

W kontekście ochrony martwic w okolicach Stopnicy niepokojące są plany Świętokrzyskiego Zarządu

Melioracji i Urzędzeń Wodnych zakładające „udrożnienie” rzeki w celu ochrony położonych przy niej

Ryc. 2. Martwice rozwijające się na dnie Skrobaczówki (Fot. M. Bonk).

Ryc. 3. Ukształtowanie koryta Skrobaczówki w miejscu występowania martwic (Fot. M. Bonk).

miejsowości przed podtopieniami. Takie prace na ogół wiążą się z usuwaniem osadów w rzece, likwidacją elementów spowalniających przepływ (np. rumoszu drzewnego), a często również prostowaniem koryta i umacnianie brzegów. Warto zauważyć, że bezpośrednie otoczenie Skrobaczówki, poza nielicznymi wyjątkami, jest niemal pozbawione zabudowy, a na znacznej długości w bezpośrednim sąsiedztwie rzeki znajdują się łąki, ugory i zadrzewienia, co podważa sens działań przeciwpowodziowych. Natomiast ingerencja w koryto może nie tylko doprowadzić do zniszczenia już istniejących martwic, ale też zmienić warunki fizykochemiczne wody, trwale likwidując możliwość wystąpienia tego interesującego zjawiska. Dlatego należy ewentualne prace hydrotechniczne ograniczyć do absolutnego minimum i prowadzić je tak, aby nie miały one wpływu na parametry przepływu wody i ukształtowanie koryta, nie tylko na odcinku, gdzie stwierdzono powstawanie martwic, ale również w górnych częściach potoku oraz bezpośrednio poniżej przedstawionego stanowiska.

Maciej Bonk

bonk.maciej@gmail.com

Instytut Zoologii, Uniwersytet Jagielloński